

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ

Уредник, академик

Таки Фиџи

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“

Уредник, проф. д-р

Горан Коевски

СКОПЈЕ, 2019

И УМЕТНОСТИТЕ

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“

КАМБОВСКИ

LIBER AMICORUM

Главен уредник, академик
Георѓи Сџарџелов

*Д-р Дивна Илиќ Димоски**

НЕКОИ ПРАШАЊА ОКОЛУ ИСПИТУВАЊЕТО
НА ОБВИНЕТИОТ ВО ФРАНЦУСКАТА КРИВИЧНА ПОСТАПКА
(SOME DILEMMAS IN RESPECT TO THE DEFENDANT'S
QUESTION IN IN THE FRENCH CRIMINAL PROCEDURE)

Апстракт

Авторот на трудот се занимава со едно од најкомплексните и воедно најважните прашања на кривичните постапки – прашањето за начинот на испитување на обвинетиот, осврнувајќи се на француската кривична постапка. Особено внимание е посветено на испитувањето во текот на полициската истрага во Франција, па така, по анализата на нормативните решенија, авторот се бави и со примената на овие решенија во пракса, укажувајќи на дилеми во врска со некои од правата што ја дефинираат положбата на осомничените во овој сензитивен дел од постапката. Во оваа смисла, авторот зборува за правото на увид во предметот, правото на пристап до бранител, правото на молчење, недостатокот од надзор од страна на јавниот обвинител врз начинот на спроведување на полициските истраги и сл. Посебно проблематична се покажува улогата на бранителот во текот на испитувањето, со оглед дека законот дозволува осомничениот да се консултира со него на 30 минути, а не и да биде присутен во текот на испитувањето.

Како последица на детектираните проблеми, нагласена е и потребата од измени во законските решенија, како од аспект на подобрување на положбата на лицата кои се испитувани, особено од страна на полицијата, така и во смисла на исполнување на стандардите, поставени со праксата на Европскиот суд за човекови права.

Клучни зборови: испитување, полициска истрага, обвинет, право на бранител, француска кривична постапка.

* Доцент на научната област Казнено процесно право на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје.

1. Вовед

Основата и структурата на францускиот систем е поставена уште со наполеоновиот *Code d'instruction criminelle* од 1808 година, кој е рерафтиран во 1958 година *Code de procédure pénale*⁹¹⁰ (понатаму CPP) и Кривичниот законик (*Code Pénal*) од 1810 што не претрпел радикални промени сè до неговата ревизија во 1992 година, која, сепак, не ја променила трипартитната класификација на: кривични дела (*crimes*), престапи (*délits*) и прекршоци (*contraventions*).⁹¹¹

Прашањето за реформирање на CPP е покренувано повеќе пати. Па така, во 1988 година формирана е *Commission de justice pénale et de droits de l'homme* или уште позната како *Commission Delmas-Marty*, која во својот конечен извештај предлага „потиснување“ на поделбата на функциите на истражување и гонење, велејќи дека „...систем кој разликува институционална поделба на истражувањето и гонењето може да биде само апстрактно замислен. Во практиката тоа не само што е невозможно, туку не е ниту препорачливо...“.⁹¹² Според предлогот на оваа комисија обвинителството треба да ги врши функциите на гонење и истражување, а судијата да одлучува за мерките што задираат во правата и слободите на осомничениот, како што е определувањето притвор, а од друга страна, да се зголемат правата на одбраната. Но, таквиот предлог во тоа време е отфрлен. Француската кривична постапка потоа станува предмет на чести парцијални измени, дел од нив контроверзни и отповикани уште пред да стапат на сила.⁹¹³ Можеби од сите овие измени, треба да се издвои онаа од 15 јуни 2000 година, со која е воведен *article préliminaire* што го прокламира начелото на правична постапка, контрадикторниот карактер на постапката и еднаквоста на оружјето, ги ограничува дискреционите овластувања на полицијата во спроведувањето на извидите, вкрстеното испитување на сведоците на главната расправа, го проширува правото на одбраната за предлагање докази и го воведува судијата на слободите и задржувањето (*le juge des libertés et de la détention - JLD*).

⁹¹⁰ ЗКП на Франција е достапен на: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154&dateTexte=20051213> и на <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/France/show>

⁹¹¹ Види: V.DERVIEUX, *The French system*, во: M. DELMAS – MARTY/ J.R. SPENCER (Eds.), *European Criminal Procedures*, Cambridge, 2002, 219.

⁹¹² Види: V.L.SCHWARTS, *Comparing U.S. and French models of criminal pre-trial investigation*, Stanford University, 2007.

⁹¹³ CPP претрпел измени во 1985, 1986, 1989, 1992, 1993, 1994, 1995, два пати во 1996, потоа 1999, 2000, 2001 и 2002. Види: V.DERVIEUX, *op. cit.*, стр. 220.

Со измените и Законот 2000-516 од 15 јуни 2000 година, воведен е *le juge des libertés et de la détention*, кој е надлежен да одлучува за определување притвор, како и за продолжување и укинување на притворот.⁹¹⁴

2. Испитувањето на обвинетиот во полициската истрага

Во Франција, правата на обвинетиот, од аспект на неговото испитување, се различни во зависност од видот на истрагата. Имено, постојат две процедури на истраги - во најголем број случаи се спроведува полициска истрага од страна на *police judiciaire (l'enquête de police judiciaire)*, која постапува по сопствена иницијатива или по налог на јавниот обвинител (*procureur de la République*). Се разликуваат два вида полициска истрага: полициска истрага по флагрантно кривично дело (*l'enquête de flagrance*) и претходна полициска истрага (*de l'enquête préliminaire*).⁹¹⁵ Од друга страна, пак, ЗКП предвидува и постоење на формална судска истрага (*l'instruction préparatoire*), која се води во само околу 5% од случаите.⁹¹⁶

Испитувањето на осомничениот во полициската истрага е поврзано со *GAV (Garde à Vue)* процедурата, која е скоро неминовен дел од прелиминарната истрага (*enquête*) која ја спроведува полицијата под надзор на јавниот обвинител, но тој надзор во практиката често пати изостанува. На овој начин се води истрагата во 95% од вкупниот број на предмети.⁹¹⁷ Одлуката за тоа обвинетиот да биде задржан и под полициска истрага ја носи полицијата, но за тоа мора да го информира обвинителот, како и да го изведе обвинетиот пред него во рок од 20 часа од почетокот на полициската истрага. Полициското задржување може да трае најдолго 96 часа (во случаи на организиран криминал), а секое траење подолго од 24 часа мора да биде одобрено од страна на јавниот обвинител. Воедно, *GAV* или полициското задржување и испитувањето на обвинетиот во таа фаза е и “најспорниот” дел од постапката, на којшто му се припишуваат голем број забелешки.

⁹¹⁴ Види: V.DERVIEUX, op. cit., стр.230.

⁹¹⁵ Ibid., стр.234.

⁹¹⁶ Судската истрага според СРП е задолжителна единствено за *crimes*, додека, пак, за другите две е опциона и ретка, односно дали обвинителот ќе побара да има судска истрага или не, зависи од комплексноста на случајот. Повеќе за текот на кривичната постапка види и кај: F. R. COUDERT, French Criminal Procedure, 19 Yale L.J. (1910). Достапно на: <http://digitalcommons.law.yale.edu/yj/vol19/iss5/2>

⁹¹⁷ Податоци од *Annuaire Statistique de la Justice*, достапен на: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/stat_annuaire_2011-2012.pdf

Во текот на полициската истрага, пред да биде отворена судската истрага, лицето се нарекува *mis en cause*. По отворањето на судската истрага, обвинетиот има статус на *mis en examen*. Ова разграничување е важно, бидејќи дури по добивањето на вториот статус лицето ги “стекнува” правата да биде информирано за обвиненијата против него, како и да има право на увид во досието на предметот. Проблематично е тоа што ваквата положба и отворањето на судската истрага се случува во подоцнежен момент, кога веќе полицијата претходно ги собрала и располага со сериозни докази коишто ги поткрепуваат обвиненијата или со други зборови, осомничениот до тој момент ќе нема пристап до некои од процесните права.

Во обид за надминување на овој проблем, во 2000 година е воведен т.н. „асистиран сведок“ (*temoin assiste*) којшто е всушност некој вид средина помеѓу статусите на *mis en cause* и *mis en examen*. Оваа позиција на асистиран сведок лицето ја добива тогаш кога постојат докази коишто укажуваат на веројатноста за неговото учество во кривичното дело за кое се сомничи,⁹¹⁸ што значи дека стандардот на докажување е повисок кај *mis en examen*, од причина што во случајот на асистиран сведок не се потребни „сериозни докази коишто го поткрепуваат обвинението“. Лицето кое ја има положбата на асистиран сведок, го стекнува правото да биде информиран за природата и за причината на обвиненијата против него, правото на пристап до досието, како и правото на правна помош.⁹¹⁹

Значајно е да се подвлече дека не постои експлицитно правило кое го уредува увидот во предметот од страна на обвинетиот.⁹²⁰ Напротив, ова право се извлекува од таму што, од една страна, бранителот има континуирано и комплетно право на пристап до досието на предметот, а од друга страна, обвинетиот и бранителот се слободни да комуницираат, па од ова произлегува и дека правото да се биде информиран за обвиненијата е „апсолутно и комплетно“ штом бранителот ја прифати одбраната.⁹²¹ Европскиот суд за човекови права ја критикува неможноста на обвинетиот без бранител да има пристап до предметот, со цел да ја подготви одбраната.⁹²² И покрај ова, праксата не е променета и останува правото на обвинетиот на увид во предметот да зависи од тоа дали тој има бранител. Дополнително на ова, практиката покажува дека судии-

⁹¹⁸ Види: чл. 113-2 од ЗКП на Франција.

⁹¹⁹ Види: чл. 113-3 од ЗКП на Франција.

⁹²⁰ Правото на обвинетиот за увид во предметот, иако преку бранителот, е воведено во 1996 година. Дотогаш, ова право му припаѓало само на бранителот.

⁹²¹ Види: чл. 114 од ЗКП на Франција.

⁹²² Види: ECHR, *Foucher v. France*, 18.3.1997, application no. 22209/93.

те го одлагаат приложувањето на доказите кон предметот, со цел да ги задржат подалеку од бранителите.⁹²³

Понатаму, иако јавниот обвинител треба да ја надгледува полициската истрага, тој не е обврзан да биде присутен во полициската станица за да го врши надзорот над собирањето на доказите. Дури и кога доаѓаат во полициските станици, обвинителите вообичаено го најавуваат своето присуство и на тој начин оневозможуваат каков било значаен надзор од нивна страна, па така, во полициската истрага полицијата ги применува своите овластувања со минимална или без никаква супервизија.⁹²⁴ Во таа смисла, таа е оставена да го води сослушувањето и истрагата на начин што таа го смета за адекватен, додека, пак, контролата на обвинителите се сведува само на едноставна проверка на списите на предметот, за да се обезбеди дека – „на хартија“ - полицијата постапувала во согласност со своите должности.⁹²⁵ Оттука, Франција е редовно критикувана за условите на полициските задржувања и полицискиот третман за време на полициската истрага и *GAU*.⁹²⁶

3. Правата на обвинетиот во текот на полициското испитување

Според француското право, лицето против кое се води полициска истрага мора да биде поучено за следниве права: за правото телефонски да извести свој роднина за апсењето; за правото да оствари контакт со својот бранител и тоа во траење од 30 минути пред почетокот на испитувањето, како и за правото да бара медицински преглед. Она што е особено значајно е дека не постои обврска лицето против кое се води полициска истрага, пред испитувањето во полициска станица да биде поучено за правото на молчење,⁹²⁷ односно полициските службеници

⁹²³ Види: P. DÉCARPES, France, во: E. CAPE/ Z. NAMORADZE/ R. SMITH/ T. SPRONKEN, *Effective Criminal Defence in Europe*, Intersentia, Anwerp-Oxford-Portland, 2010, стр. 221.

⁹²⁴ Ibid., стр. 208.

⁹²⁵ Види: E. CAPE/ Z. NAMORADZE/ R. SMITH/ T. SPRONKEN, *Effective Criminal Defence in Europe*, Intersentia, Anwerp-Oxford-Portland, 2010, стр. 618.

⁹²⁶ Види: European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 2001, достапен на: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards-prn.pdf>; EctHR, *Selmouni v. France*, application no. 25803/94.

⁹²⁷ Види: P. DÉCARPES, op.cit., стр. 219; R.L.MACK, *Comparative Criminal Procedure: History, Processes and Case Studies*, William S. Hein & Co., Inc., Buffalo, New York, 2008, стр. 302.

скоро никогаш не го информираат осомничениот за ова право.⁹²⁸ Поуката за правото на молчење пред почетокот на полициското задржување е воведена во 2000 година, за подоцна во 2002 година да биде поставена порестриктивно и укината во 2003 година.⁹²⁹ Практично, осомничениот може да биде информиран за правото на молчење при испитувањето во полиција единствено ако оствари контакт со својот бранител, којшто ќе му укаже на ова право да молчи.

Воедно, пред ова испитување, иако на одбраната ѝ се соопштува природата на делото, таа нема право на увид во полицискиот предмет.⁹³⁰

Лицата коишто се повикани од полицијата, имаат обврска да се јават, со тоа што со претходно овластување од страна на јавниот обвинител, тие може да бидат и присилно доведени.⁹³¹

Испитувањето на обвинетите во Франција е обележано и со сериозните недостатоци во поставеноста на правото на правна помош во текот на испитувањето. Ова оттаму што лицата обвинети за кривично дело традиционално немале право на правна помош во текот на полициската истрага (*enquête*).⁹³² Дури со реформите од 1993 и 2000 година, правната помош - и тоа во навистина ограничена смисла - е предвидена само за оние лица против кои се води прелиминарна истрага, а кои се задржани во полиција (*GAV*). Оттука, полицискиот службеник мора да го извести лицето за правото да се консултира со адвокат веднаш по неговото задржување.

Но, ова право, всушност, се состои од 30-минутна консултација на обвинетиот со бранителот, пред првото негово испитување од страна на полицијата, на истекот на првите 24 часа од полициското задржување и по 12 часа ако тоа е продолжено.⁹³³ Оттука, правото на правна помош во оваа фаза од постапката не опфаќа и не подразбира присуство на бранителот за време на испитувањето на обвинетиот. Неговата улога во текот на полициското задржување не е да партиципира во испитувањето или да

⁹²⁸ Види: F.T. DAVIS/ A.F. KIRRY, France to reform controversial interrogation practices, објавен во: The National Law Journal (online feature), 7 February 2011, достапно на: <http://www.debevoise.com/publications/005031112DebevoiseP.pdf>.

⁹²⁹ Види: P. DÉCARPES, op.cit., стр. 232.

⁹³⁰ Види: R.S. FRASE, France, во: C. M. BRADLEY / J. L. CALAMARAS(Ed.), Criminal Procedure - A Worldwide Study, Second Ed., Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2007, стр. 216.

⁹³¹ Види: чл 78 од ЗКП на Франција; чл. 63-4, 393 и 394 од ЗКП на Франција.

⁹³² Види: V.DERVIEUX, op.cit., стр. 238.

⁹³³ Во случаите на кривични дела на организиран криминал, бранителот може да интервенира дури 48 часа по почетокот на полициското задржување, а во случаите, поврзани со дрога и тероризам – по 72 часа. Види: чл. 706-88 од ЗКП на Франција.

го брани обвинетиот, туку единствено да мониторира дека задржувањето се спроведува во согласност со формалните правила, или со други зборови, да придонесе кон кредибилитетот на полициското испитување. Според истражувањето на Филд и Вест, коешто го споменува Декарпе и самите бранители својата улога во полициските задржувања ја гледаат повеќе како обезбедување „морална и психолошка“ поддршка, отколку како пружање правна помош на осомничениот. Можеби и токму во ова треба да се бара причината зошто правна помош осомничените бараат само во мал број случаи на полициско задржување, а дотолку повеќе што во практиката се случува полициските службеници активно да ги обесхрабруваат осомничените во намерата за повикување на бранител.⁹³⁴

Дури и по повеќето пресуди на ЕСЧП, коишто ја нагласуваат потребата од правна помош од почетокот и во *шекој* на *целото* полициско задржување, кога всушност и се испитува обвинетиот, од една страна, и од друга страна зачестените движења против ексцесивната примена и строгите услови на полициските задржувања, видлив е отпорот на полицијата против идејата да се дозволи поголемо присуство на бранителите во текот на испитувањата. Иако владата прави определени „затегнувања“ на примената на полициските задржувања во смисла на намалување на основите за нивна примена, аудио снимање на испитувањата во случаи на сериозни кривични дела, како и можноста на пристап до бранител по 12 часа полициско задржување, сепак нема подготвеност да се дозволи присуство на бранителот на првото испитување и во текот на целото полициско задржување.⁹³⁵

Всушност, испитувањето на обвинетиот во текот на оваа прелиминарна или полициска истрага функционира така што полицискиот службеник, без претходно известување, доаѓа со покана и го повикува осомничениот на сослушување во полициската станица, а притоа, откако лицето ќе биде спроведено во полициската станица, се известува дека нема да може да замине од таму во следните 24 часа. А, доколку, пак, побара бранител, ќе му биде дозволено да се консултира со него на 30 минути, за потоа бранителот да не смее да има контакт со лицето во целиот период на испитувањето. Вообичено, ова задржување ќе се продолжи и во следните 24 часа, што јавниот обвинител, по правило, го одобрува и во тие 24 часа лицето повторно има право само на една 30-минутна консултација со бранителот. По ова, лицето може и да биде пуштено да си оди, без да бидат поднесени какви било обвиненија против него.

⁹³⁴ Види: P. DÉCARPES, *op.cit.*, стр. 223.

⁹³⁵ Види: Во врска со предложените реформи е и изјавата на Министерката за правда на Франција, Michele-Alliot Marie, од 12.2.2010, достапна на: <http://www.presse.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=11603&article=18947>.

Се чини значајно да се нагласи, дека француските судови до неодамна не можеле да ја оценуваат уставноста на процедурата на полициското задржување, ниту, пак, нејзината примена во конкретен случај, односно дури по измените на Уставот во 2008 година, судовите имаат право да ја разгледуваат и да ја оценуваат уставноста на постапката во контекст на нејзината примена во определен предмет. По ова, во неколку одлуки, процедурата на испитувањето под полициско задржување е прогласена, од страна на Уставниот совет, за неуставна, освен во случаи на тероризам или организиран криминал, а оценета е од Европскиот суд и како спротивна на ЕКЧП.

Француските судови, одлучувајќи по предмети коишто се однесувале на испитувањето на обвинетиот во фазата на полициската истрага со примена на задржувањето, следејќи ја јуриспруденцијата на ЕСЧП, го нашле за недопуштен исказот којшто го дал осомничениот за време на полициското задржување, без да има пристап до адвокат во период од 72 часа.⁹³⁶

Парискиот суд, пак, зазел став дека предвидената правна помош за време на полициското задржување – само 30 минути – не претставуваат соодветна консултација помеѓу обвинетиот и бранителот, во смисла на тоа дека ваквиот контакт, очигледно, не е соодветен со европските барања и дека во тоа кусо време, бранителот не може да ги исполни неговите обврски. Во таа насока, судот вели дека „...бранителот нема можност да разговара за случајот, а и нема никакви информации за него, освен времето на извршување и природата на делото и она што во врска со тоа го знае обвинетиот. Оттука, тој не може да ја организира одбраната, со оглед на тоа што не ги знае основите на обвиненијата од полицискиот службеник кој одлучил за примена на полициското задржување, а ниту, пак, може да ги собира доказите коишто одат во прилог на обвинетиот, кога не ги знае доказите против него.“⁹³⁷

⁹³⁶ Види: Cour d'Appel de Rennes, Arrêt N 350/2009, 17.12.2009; Cour d'Appel de Nancy, Arrêt N 10/72, 19.1.2010, http://cnb.avocat.fr/Presence-de-l-avocat-des-le-debut-de-la-Garde-a-vue-la-Cour-d-appel-de-Nancy-dit-oui,-la-Cour-de-Cassation-devra-a-se_a796.html.

⁹³⁷ Види: Tribunal du Grande Instance, достапно на: <http://www.maitre-eolas.fr/post/2010/02/06/Cinq-gardes-%C3%A0-vue-annul%C3%A9es-par-le-tribunal-correctionnel-de-Paris>.

4. Неколку статистички податоци и истражувања околу праксата на полициските испитувања

Проблематизирањето на полициското задржување и условите на испитувањето на обвинетиот е дотолку повеќе основано ако се имаат во вид статистичките податоци кои укажуваат на пречестата примена на полициското задржување. Па така, во периодот од април 2007 до март 2008 година, имало вкупно 564.934 полициски задржувања и испитувања на осомничени, што претставува пораст од 5% за една година или, пак, дури 60% од 2001 година, односно 800.000 полициски задржувања ако се вклучат и оние за сообраќајните кривични дела. Спорно е и тоа што, од 2002 година наваму, постојат инструкции за интензивирање на полициското дејствување, така што определени полициски станици дури имаат квота која треба да ја исполнат – од, на пример, 5 полициски задржувања дневно.⁹³⁸

За тоа дека полицијата има навистина широка дискреција во спроведувањето на испитувањето на обвинетите, одлично е елаборирано во статијата, во која Хоџсон, по спроведеното истражување, го анализира задржувањето и испитувањето на осомничените во полициските станици во Франција, констатирајќи дека неподготвеноста на обвинителите да се вмешаат во спроведувањето на истрагата, како и охрабрувањето кое ѝ се дава на полицијата да го “притисне” осомничениот за да призна, навистина нуди многу малку заштита на лицата коишто се испитуваат во полициските станици.⁹³⁹ Ова, дополнето со “далечната” судска контрола, како и минорната улога на бранителите, обезбедува полицијата да ужива значителна слобода во спроведувањето на полициското задржување и во испитувањето.

Хоџсон, понатаму, ја опишува средината, односно околината во француските полициски станици, коишто се организирани на тој начин што повеќе полициски службеници делат иста просторија, во која и се спроведува испитувањето на лицата. Па така, полицајците често влегуваат и излегуваат, набљудувајќи го сослушувањето, коментирајќи ги одговорите на осомничениот и поставувајќи свои прашања.

Испитувањето на обвинетиот ниту се снима, ниту, пак, се документира во форма на едновремени и паралелни забелешки за секое прашање и одговор, туку тој е синтетизиран и презентираан како исказ, па така некогаш и повеќечасовно испитување може да биде прикажано во 250 збора, од кои

⁹³⁸ Види: P. DÉCARPES, *op.cit.*, стр. 223.

⁹³⁹ Види: J. HODGSON, *The Detention and Interrogation of Suspects in Police Custody in France: A Comparative Account*, *European Journal of Criminology*, 2004, 163-199, во: R.L.MACK, *Comparative Criminal Procedure: History, Processes and Case Studies*, William S. Hein & Co., Inc., Buffalo, New York, 2008, стр. 306 и натаму.

првите 100 се биографски податоци. Оттука, со право забележува Хоџсон, дека ваквото нотирање ништо не открива за тоа како “се појавил” исказот: тонот на испитувањето, опсегот на информации коишто му се давани на осомничениот или, пак, сугерирани од страна на полицискиот службеник, дали биле поставувани наведувачки прашања, дали осомничениот бил под притисок и сл., што прави да биде тешко да се процени кредибилитетот на исказот.⁹⁴⁰ Загрижувачки е што, најчесто, полицискиот службеник воопшто не почнува да го бележи исказот, со цел да „не го расипе“, сè дури осомничениот не продуцира “точна” верзија на настанот, т.е. „вистината“.⁹⁴¹

Воедно, споменатото истражување покажало и дека извештаите коишто се прават за полициското задржување и испитување не покажуваат колку време осомничениот поминал во испитување или чекање во ходник, или, пак, преместување од една просторија во друга за да биде испитан од друго лице, а примерите укажуваат и на тоа дека полициските службеници се навистина „активни“ во убедувањето на осомничените дека немаат потреба да се консултираат со бранител пред полициското испитување, како и во отвореното обесхрабрување на осомничените да го прочитаат записникот од испитувањето пред да го потпишат, а тие се срочени на начин којшто оди во прилог на полициската верзија на настанот, притоа занемарувајќи, односно минимизирајќи или игнорирајќи го како ирелевантен материјалот којшто оди во прилог на одбраната.

Од аспект, пак, на тактиките на испитување и изнудените признаија, француските полициски службеници при испитувањето применуваат стратегии коишто го истакнуваат нивниот авторитет и коишто ќе го наведат осомничениот да се согласи со нив за она што се случило. Па така, истражувањето покажало дека често пати испитувањето се спроведува на агресивен начин, осомничениот со лисици е врзан за сид или за столица, полициските службеници стојат со едната нога на бирото над осомничениот или, пак, викаат и го удираат мебелот во просторијата. Воедно, тие и активно работат на тоа да ја зголемат анксиозноста кај осомничените, а се случува и да бидат испитувани осомничени кои не биле воопшто во состојба да одговараат на прашањата, уморни, во состојба на откажување од дрога, неспособни да се концентрираат, па дури во еден од случаите, осомничениот заспал за време на испитувањето. За ова најдобро зборуваат примерите од истражувањето на Хоџсон.⁹⁴²

⁹⁴⁰ Ibid.

⁹⁴¹ Ibid., стр. 308.

⁹⁴² Види подетално: J. HODGSON, op.cit., 163-199, во: R.L.MACK, Comparative Criminal Procedure: History, Processes and Case Studies, William S. Hein & Co., Inc., Buffalo, New York, 2008, стр. 311.

Иако измамата има импликации во однос на веродостојноста на добиениот исказ, сепак, истражувањето покажало дека полициските службеници при испитувањето посебно се користеле и со измами и дека тоа се смета за легитимна истражна алатка. Така, во еден од случаите, откако осомничениот бил вратен во ќелијата, а следното утро требало да биде изведен пред обвинителот, полицискиот службеник вечерта се јавил телефонски кај неговата сопруга, ја излажал дека нејзиниот сопруг признал (се сомничел дека го прободел оштетениот со нож) и дека сè што треба да направи таа е да го донесе ножот во полициската станица и нејзиниот сопруг ќе биде пуштен, а додека, пак, во спротивно ќе го задржат и ќе извршат претрес во нивната куќа, барајќи го ножот. Понатаму, полициските службеници во повеќе случаи му предочувале на осомничениот искази од сообвинетите и сведоците, иако за нив воопшто немало пишани записи, уценувале со пократко и подолго траење на притворот и сл. Посебно е загрижувачко тоа што полициските службеници наоѓаат оправдување и веруват во примената на ваквите тактики.⁹⁴³

Ова сето е потпомогнато од тоа што полицијата успева да даде отпор на примената на гаранциите и, овие настани во отсуство на бранителот, остануваат скриени и не наоѓаат место во сувопарните изјави коишто ќе ги состави полицискиот службеник. А однесувањето на обвинителите и на судите само придонесува кон олеснување на тенденцијата, ориентирана кон добивање на признание по секоја цена, иако, од органите се очекува да ја избегнуваат употребата на нефер, бруталните и измамничките методи на прибирање на доказите и да го почитуваат човековото достоинство и правото на одбрана.

Искуството покажува дека француските судови се покажуваат како навистина слаби во контролирањето на употребата на психолошкиот притисок, а воедно на полицијата ѝ е оставен „широк“ простор за користење на измама. Сегашните решенија им оставаат повеќе простор за дискреција на судовите, предвидувајќи ексклузија тогаш кога има повреда на „суштествените формалности“ коишто предизвикале „повреда на правата“.⁹⁴⁴ Ова значи, дека не е предвидена експлицитна ексклузија, но судовите во определени случаи каде му бил одбиен пристапот на осомничениот до бранител или, пак, тој бил задоцнет, или, пак, ако полициските службеници не му ги дале поуците при самото задржување, одлучиле за ексклузија на таквите искази.⁹⁴⁵

⁹⁴³ Види кај: J. HODGSON, *op.cit.*, стр. 311.

⁹⁴⁴ Види: R.S. FRASE, France, во: C. M. BRADLEY / J. L. CALAMARAS (Ed.), *Criminal Procedure - A Worldwide Study*, Second Ed., Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2007, стр. 219.

⁹⁴⁵ *Ibid.*, стр. 219.

5. Испитувањето на обвинетиот по отворањето на судската истрага

Испитувањето на обвинетиот по отворањето на судската истрага, што се случува во само 5% од случаите, е сосема различно. Всушност, тука веќе, за разлика од испитувањето во полициската истрага, француското право ги предвидува минималните гаранции. Првото испитување на обвинетиот од страна на истражниот судија, како и секое наредно негово испитување, се одвива во присуство на неговиот бранител, освен ако обвинетиот изречно не се одрече од ова свое право. Ако обвинетиот веќе има бранител, тогаш известување за испитувањето треба да биде испратено и до него и тоа најдоцна 5 дена пред денот на испитувањето⁹⁴⁶, со тоа што тој нема обврска да се појави, па во таа смисла, доколку не дојде или, пак замине, испитувањето може да продолжи и без него.

Во случај ако обвинетиот пред првото испитување нема ангажирано бранител, истражниот судија е должен да го поучи за правото на бранител.⁹⁴⁷ Притоа, ЗКП предвидува дека обвинетиот има право да има присутен бранител, со кого може слободно да комуницира.⁹⁴⁸

И во овој случај, испитувањето не се снима, туку се прави записник којшто страните го читаат и го потпишуваат и во којшто е внесена суштината од испитувањето.⁹⁴⁹

Во текот на судската истрага, бранителот во секое време има право на увид во досието на предметот, а може да учествува и во определени истражни дејствија, како што е сослушувањето на сведоците и на обвинетите, а може и да предлага да бидат преземени определни дејствија во текот на истрагата. Од друга страна, пак, веќе споменатите истражувања на Филд и Вест, покажуваат дека при првото испитување од страна на истражниот судија, бранителите имаат тенденција да бидат пасивни и да ја лимитираат својата интервенција на неколку прашања на крајот од испитувањето.⁹⁵⁰

Што се однесува, пак, до правото на молчење, тука законот пропишува дека обвинетиот мора да биде поучен од страна на истражниот

⁹⁴⁶ Види: чл. 114 ст. 2 од ЗКП на Франција.

⁹⁴⁷ Види: чл. 115 од ЗКП на Франција.

⁹⁴⁸ Види: чл. 116 од ЗКП на Франција.

⁹⁴⁹ Види: R.S. FRASE, *op.cit.*, стр. 218.

⁹⁵⁰ Види: P. DÉCARPES, *op.cit.*, стр. 227. За проблемите на судската истрага во Франција и дилемите околу поставеноста на истражниот судија, види повеќе и кај: Д. ИЛИЌ, Реформата на истрагата во Република Македонија, магистерски труд, одбранет на Правниот факултет “Јустинијан Први” во Скопје, 2009.

судија за правото на молчење, односно дека може да одбие да одговара на прашањата.⁹⁵¹

Инаку, во текот на судењето, иако обвинетиот може да одбие да одговори на определени прашања, тој не се поучува експлицитно за ова право, ниту, пак, може да спречи да му се поставуваат прашања. Воедно, ЗКП не ги забранува ниту коментарите по однос на тоа што обвинетиот одбил на одговори на некое прашање, ниту, пак, извлекувањето на неповолни заклучоци од тоа што обвинетиот го користи правото на молчење.⁹⁵²

Наместо заклучок

Во 2010 година, по навистина бројните и сериозни забелешки на сметка на испитувањето на осомничените и *Garde à Vue* процедурата, француската министерка за правда излегува со предлог за реформирање на ваквите “кастодијални испитувања” на осомничените. Промените требало да ги ограничат кастодијалните испитувања само за оние кривични дела за кои е предвидена казна затвор, што, повторно, остава преширок простор за нивна примена, иако проценките биле дека бројот на ваквите испитувања би се намалил на нешто под 300.000 годишно, што сепак е сериозна бројка. Вториот, посебно битен аспект на реформата, предвидува лицето да биде информирано пред почетокот на испитување за правото на молчење и бранител, а бранителот да може да биде присутен во текот на целото траење на испитувањето.⁹⁵³

Измените се нужни, дотолку повеќе што Европскиот суд оценил дека решението според кое надзор над полициските задржувања врши јавниот обвинител не е конзистентно со правилата на ЕКЧП, коишто бараат надзор од судот, а особено што француските обвинители не се независни во смисла на Конвенцијата, односно поставени се и мора да ги следат насоките на владата. И покрај ова и по измените, овој надзор останува во рацете на обвинителите. Оттука, може да се заклучи дека, иако се направени определени реформи, сепак тие не се доволни за да ги подобрат правата на обвинетите, коишто во текот на полициското испитување остануваат несоодветно заштитени.

⁹⁵¹ Види: чл.116 од ЗКП на Франција.

⁹⁵² Види: R.S. FRASE, *op.cit.*, стр. 234.

⁹⁵³ Види: F.T. DAVIS/ A.F. KIRRY, France to reform controversial interrogation practices, објавено во: The National Law Journal (online feature), 7 February 2011, достапно на: <http://www.debevoise.com/publications/005031112DebevoiseP.pdf>.

Divna Ilikj Dimoski, PhD

SOME ISSUES REGARDING THE DEFENDANT'S QUESTIONING IN THE FRENCH CRIMINAL PROCEDURE

Summary

The author of the paper deals with one of the most complex and, at the same time, most important issues of criminal proceedings - the defendant's questioning, reviewing the French criminal procedure. Particular attention has been paid to the questioning of the suspects during the police investigation in France. After analyzing the normative provisions, the author also deals with their application in practice, pointing out dilemmas regarding some of the rights that define defendant's position in this sensitive part of the procedure. In this sense, the author speaks of the right to inspect the case files, the right to access a defense counsel, the right to remain silent, the lack of oversight by the public prosecutor on the conducting of police investigations, etc. Particularly problematic is the role of the counsel during the questioning, since the law allows the defendant to consult with him for 30 minutes, but does not provide for him not to be present during the questioning.

Hence, the need for changes in the legal provision and in the practice is emphasized, both in order to improve the rights of the suspects during their questioning, especially by the police, as well as to meet the standards set by the ECtHR.

Key words: questioning, police investigation, defendant, right to lawyer, French criminal procedure.